

Journalistens hjerteblod

Mogensen, Kirsten

Published in:
Kompendium for specialkursus i journalistik

Publication date:
2002

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Mogensen, K. (2002). Journalistens hjerteblod. I K. Mogensen (red.), *Kompendium for specialkursus i journalistik* (s. 28-49). Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Uddrag fra
Kompendium
til
Specialkursus i Journalistik
Efteråret 2002

Udarbejdet af Kirsten Mogensen,
RUC Journalistik og HUM-BAS

Journalistens hjerteblod

Af Kirsten Mogensen, 2001

At være journalist forudsætter ikke alene evnen til at finde og skrive gode historier, men også et personligt engagement i verden og en personlig moral. Dette personlige engagement anerkendes i de vejledende regler for god presseskik. Det hedder således, at en journalist ikke bør pålægges opgaver, der strider mod hans eller hendes samvittighed eller overbevisning.

For at journalisten kan søge efter sandheden med åbenhed, bør han ikke være bundet af økonomiske, politiske eller personlige interesser. I de danske regler står, at der ikke må kunne rejses tvivl om massemediernes frie og uafhængige stilling. Som nævnt i forrige afsnit er der på mange nyhedsredaktioner klare regler for journalistisk integritet. I Danmarks Radio's programetiske retningslinjer hedder det således:

DR medarbejdere må overveje, om der er eller kan være habilitetsproblemer i forbindelse med en enkelt sag eller for visse områder. Det er fx tilfældet, hvis medarbejderen har en væsentlig personlig, økonomisk eller politisk interesse i emnet/virksomheden/området. Meddelelse om potentielle eller aktuelle interessekonflikter skal rettes til nærmeste chef.¹

De fleste nyhedsredaktioner er afhængige af at fremstå troværdige, og de tager derfor trusler mod troværdigheden meget alvorligt. Allerede den legendariske bladkonge Joseph Pulitzer pegede på journalistiske værdier som nødvendige, hvis man ville bevare en fri presse. Han sagde:

Intet mindre end de højeste idealer, den mest samvittighedsfulde iver efter at gøre det rigtige, den mest præcise viden om de problemer den møder og en oprigtig fornemmelse for moralsk ansvarlighed kan redde journalistik fra at blive underlagt forretningsinteresser, som søger egoistiske mål, der er i modstrid med samfundets bedste.²

Journalister med sans for etik lægger vægt på integritet og kan derfor ikke bestikkes. Hvis journalister er nødt til at gå på kompromis med deres journalistiske værdier, fordi de skal varetage særinteresser for de aktieselskaber, som ejer aviserne, tv-kanalerne og de kommercielle radiostationer, så er integriteten røget, og så er skridtet til at blive public relations medarbejder ikke langt. Informationschefer får typisk højere løn og har bedre arbejdsvilkår end journalister på traditionelle nyhedsmedier. For medierne betyder det logisk set, at de enten må tilbyde journalister den nødvendige journalistiske frihed med tilhørende ansvar eller tilbyde løn og arbejdsvilkår, som kan matche de store koncerners PR-medarbejdere, og det sidste har de danske medier ikke råd til.³

¹<http://www.dr.dk/omdr/programetik/index.htm>

²Joseph Pulitzer "The College of Journalism", *North American Review* 178 (maj 1904) s. 658. Her gengivet fra Day s. 37. Frit oversat af mig. Pulitzer bidrog bl.a. til oprettelsen af journalistikolen ved Columbia University og lagde navn til den journalistiske hæderspris *Pulitzerprisen*. Se i øvrigt Mogensen 2000.

³Se fx Schollert 2001.

I Danmark har mediernes ejere og journalister således en fælles interesse i at sikre den enkelte journalists frihed og etiske ansvar, og fra politisk side advares mod at behandle journalister som industriarbejdere. Ved åbningen af konferencen *Global Investigative Journalism* i København i april 2001 sagde daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen således, at vi i Danmark har oplevet, at selv om vi får et stadig større udbud af forskellige nyhedsmedier, så er nyhederne blevet mere og mere ens. Den samme historie, den samme vinkel i alle medierne, de samme kommentarer fra den samme lille gruppe af mennesker. Han opfordrede til konkurrence og forskellighed, så journalistik ikke ville blive reduceret til standardprodukter udbudt på globalt plan. Selv om ejerskabet til medierne blev koncentreret, måtte medierne ikke blive passive redskaber for hverken den økonomiske eller politiske magt. Rasmussen tilføjede, vi har forladt industriens tidsalder og sagt goddag til en ny økonomi baseret på viden. Det ville være trist, sagde han, hvis journalister i videnssamfundet blev behandlet som fortidens industriarbejdere.⁴ Få uger senere forlod Peter Wivel sin stilling som chefredaktør på *Berlingske Tidende*. Han advarede i den forbindelse aviserne mod at blive nyhedsfabrikker, fordi det ville tage livet af dem. Aviser skulle være til refleksion, tilføjede han.⁵ Blandt de toneangivende ledere på de danske medier er der stor bevidsthed om værdien af at sikre en troværdig presse. Men så snart vi bevæger os uden for vort lille sprogområde, finder vi, at den journalistiske uafhængighed i stigende omfang er truet af økonomiske hensyn i medievirksomheder, hvor topledelsen ofte har et meget begrænset kendskab til de normer, som historisk set har været vigtige for pressen. Moderselskaberne har ofte interesser, som adskiller sig markant fra traditionelle journalistiske værdier, og mange steder forsøger journalisterne at tvinge de nye ejere til at respektere fagets etiske regler og værdier. Undersøgelser har vist, at amerikanske journalister vurderer frihed meget højt, og selv om lønnen normalt er højere i de store mediekoncerner, så forlader mange journalister gerne disse medier, når de føler, at deres frihed og autonomi er i fare.⁶ En tidligere dekan ved Columbia University School of Journalism anbefalede sine studerende at spare lidt penge op, så de altid kunne sige fra over for deres arbejdsgivere.⁷ Tilsvarende sagde den danske journalist Lasse Ellegaard i et interview i 2001, at man skal vælge sine chefer med megen stor omhu, så man bevarer sin frihed:

Hvis jeg skal være en lille smule hoven, så handler det simpelthen om at være i en position, hvor man kan sige, at chefen er fyret. Derfor skal man aldrig bo for dyrt. Hvis du sidder et sted og siger: ”Jeg bliver nødt til at dreje historien på den og den måde, ellers bliver jeg måske fyret”, så er det man skal over i reklamebranchen med det samme. Man er aldrig total fri, men du er nødt til at forholde dig til din profession på den måde, at du siger: ”Jeg har en faglig stolthed”.⁸

⁴Fra Statsminister Poul Nyrup Rasmussens manuskript til talen "The Space of Power", 26. april 2001. Frit oversat fra engelsk og refereret af mig.

⁵Moe nr. 10, 2001

⁶Weaver og Wilhoit. Her gengivet fra Reuss i Gordon 1999 s. 42. Se også Cunningham samt Linsky s. 5 ff. Samt Gardner m.fl.

⁷Hamilton s. 33

⁸Lasse Ellegaard var i 2001 ansat på *Morgenavisen Jyllands-Posten*. Bungaard m.fl., Bilag 1, s. 14 - 15, gengiver interviewet ordret på baggrund af båndoptagelse. Jeg har redigeret i teksten for at gøre citatet læsevenligt.

Politisk uafhængighed

For et halvt hundrede år siden var de danske dagblade knyttet til forskellige politiske partier. Det meldte de klart og åbent fx i navnet, og der er ikke noget etisk problem i at udgive en politisk eller religiøs avis, når det klart fremgår, at avisen støtter særinteresser – at den ikke giver sig ud for at være neutral.

De store partiavisers tid er forbi, men der er stadig klubber for journalister, som ønsker at fremme forskellige politiske holdninger på deres respektive medier, og nogle af dem hjælper hinanden gennem netværk. Et eksempel er Peter Sabroe Klubben, hvor socialdemokratiske journalister, reklamefolk og andre mediearbejdere mødes. Journalist Tom Heinemann, Radioens Dokumentargruppe, skrev i en kritisk kommentar bl.a.:

En journalist må i sit arbejde være politisk engageret, holdningspræget, til tider kommenterende. Men journalister skal og kan ikke være partipolitiske eller tale en bestemt organisations sag, når de skal beskrive en sag i deres medie. I det mindste ikke uden at stå frem og vedkende sig tilhørsforholdet, så modtagerne gøres opmærksom på sammenblandingen af interesser.⁹

På *Morgenavisen Jyllands-Posten* er det i strid med en journalists ansættelsesforhold at være medlem af et politisk parti eller af interesseorganisationer, hvis man arbejder inden for det pågældende område, og ethvert ekstraarbejde for andre end avisen skal godkendes af ledelsen. Da det kom frem, at en tidligere medarbejder - mens han var ansat på *Jyllands-Posten* - havde forfattet et oplæg til Det Konservative Folkepartis valgkamp, sagde *Jyllands-Postens* ansvarshavende chefredaktør Jørgen Ejbøl:

Det er en fuldstændig uacceptabel adfærd, der går stik imod bladets regler, og som vil medføre øjeblikkelig bortvisning. Det er en handlemåde, som ingen kompetent og redelig journalist kunne drømme om at udvise.¹⁰

En ting er imidlertid, at journalisterne mangler troværdighed, fordi de har en skjult dagsorden. Noget andet er, at de nogle steder er nødt til at acceptere, at den avis eller det tv-selskab, som de arbejder for, har politiske interesser, som de tvinges til at støtte med deres journalistik, så længe de er ansat. I Europa er der således store mediekoncerner, som giver sig ud for at producere almindelige nyhedsmedier og ikke partimedier, men som støtter politiske interesser. Det gælder fx Silvio Berlusconi medievirksomhed i Italien og Rupert Murdochs i Storbritanien.¹¹ Organisationen FAIR – Fairness & Accuracy In Reporting – holder kritisk øje med de store

⁹Tom Heinemann 2001.

¹⁰Trads og Andersen 2000.

¹¹En oversigt over de største mediekoncerner i henholdsvis Norden, Europa og verden findes i Nordicom Information 1:2001 s. 100 – 102. For Berlusconi se fx Beiter. Murdochs News Corporation oplyste sine værdier til \$39 milliarder pr. 31. marts 2001. Murdochs nyhedsorganisation arbejder i Nord- og Sydamerika, Europa og Stillehavsområdet. Organisationen producerer bl.a. film, tv, aviser, magasiner og bøger. Se fx www.newscorp.com samt www.fair.org.

amerikanske koncerners brug af fx kilder fra forskellige partier. På organisationens hjemmeside kan man få gode ideer til, hvordan sådanne undersøgelser laves.¹²

Økonomisk uafhængighed

Det er forskelligt, hvor de enkelte medier sætter grænsen, når det gælder gaver fra kilder, som gerne vil omtales positivt. Fx er det normalt tilladt at tage imod en kuglepen og en sodavand på et pressemøde, mens de fleste seriøse nyhedsredaktioner afviser større gaver. På nyhedsredaktionerne diskuteres det bl.a., om man må tage imod gratis rejser, som omtales i mediet, og om man må prøvekøre lækre biler - gratis - i længere perioder for at kunne anmelde dem. Kilder risikerer at skade deres egen sag, hvis de giver journalister gaver, og seriøse journalister returnerer dem.

I 2001 kom en sag frem, hvor flere kendte tv-værter fra DR, TV2 og TV3 havde taget imod eksklusive ure til flere tusinde kroner. Da det kom frem i offentligheden, afviste de, at det kunne have nogen betydning, fordi de ikke havde vist urene på skærmen. Men den glade giver, importør Henrik Mensen, forklarede, at folk ubevidst lader sig påvirke af de ting, de ser på personligheder. Derfor er det mere virkningsfuldt at give et ur til kendte studieværter end at annoncere. DR betegnede det som "helt uacceptabelt," at en af de kendte værtinder havde taget imod et ur, selv om hun var ansat til at lave underholdning, og selv om uret ikke havde været vist på tv. DR mente, det var en sammenblanding af interesser.¹³

Privatøkonomien må også granskes for at undgå sammenblanding af interesser. Erhvervsjournalister bør således være forsigtige, når de investerer i aktier. En journalist på *Ekstra Bladet* blev fyret for åben tv-skærm, da det kom frem, at han havde investeret en del af sin pensionsopsparring i et aktieselskab, som han skrev om.¹⁴ *The Daily Mirror* afskedigede to børsjournalister uden varsel, da de erkendte, at de af og til havde investeret i aktier, som de anbefalede læserne at købe.¹⁵

Journalister har imidlertid ikke kun etiske problemer med sammenblanding af egne økonomiske interesser og deres reportager. De oplever ofte et etisk dilemma, når deres arbejdsplads har uvedkommende økonomiske interesser, som skal fremmes i reportagerne. Det kan fx være en sponsoraftale eller en stor annoncør, som forlanger positiv redaktionel omtale.

En af grundene til, at de store koncerner er interesserede i at opkøbe aviser, radio og tv, er, at de kan bruge journalisternes troværdighed til at reklamere for produkter. Der er ikke kun tale om reklamespots, men nok så meget om positiv redaktionel omtale af koncernens andre produkter så som film, bøger, kabler, lys og maskiner.¹⁶ Det kan være svært for læserne, lytterne og seerne at gennemskue, hvad journalisterne har valgt at fortælle ud fra en journalistisk vurdering, og hvad der omtales ud fra en kommerciel interesse. Det er et etisk problem af flere grunde. For det første vil journalisterne ikke lave kritisk journalistik om deres koncerns produkter, selv om de er dårlige. For det andet underminerer det tilliden til den journalistiske integritet, og for det tredje begrænser det konkurrenternes muligheder for at sælge deres produkter, fordi de ikke bliver omtalt på lige fod.

¹² www.fair.org.

¹³ Sagen var omtalt i flere aviser. Den er her gengivet fra *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 27. juni 2001 s. 3, der henviser til *Ugebrevet Mandag Morgen*.

¹⁴ DR 19. 6. 1986 samt næsten alle landsdækkende aviser 20. og 21. juni 1986.

¹⁵ Christiansen 28.2.2000

¹⁶ Undersøgelse af omfanget af sådan promotion se fx Rosenstiel m.fl.

Journalister med professionel etik vil derfor forsøge åbent at fortælle, når der er tale om en sammenblanding af interesser. I praksis kan fx en journalist ansat på CNN fortælle, at der nu er kommet en ny Harry Potter film, vise glimt fra filmen, tale med gæster ved premieren osv., men samtidig klart og tydeligt fortælle, at filmen er produceret af den samme koncern som ejer CNN.¹⁷ Det løser ikke alle etiske problemer, men det giver læserne, lytterne og seerne et tip om, at her er tale om salgsfremmende reportage. De vejledende regler for god presseskik blev formuleret, før de journalistiske medier for alvor blev opkøbt af koncerner uden rod i faget, men selve problemet med sammenblanding af økonomiske og journalistiske interesser er beskrevet i præamblen:

Under brud på god presseskik hører eftergivenhed over for udenforståendes krav om indflydelse på massemediernes indhold, hvis eftergivenhed kan medføre tvivl om massemediernes frie og uafhængige stilling.

I reglerne står også, at tekst og billeder foranlediget af direkte eller indirekte merkantil interesse kun bør bringes, hvis et klart journalistisk kriterium taler for offentliggørelse.

Eksistentiel journalistik

For journalister er forholdene i nogle af de store mediekoncerner skræmmende. Gardner m.fl. skriver at moral og etik er meget vigtig for journalisters oplevelse af, hvad der er et godt arbejde, fordi det giver den enkelte journalist en god følelse af at handle i overensstemmelse med egne værdier og samtidig er til gavn for andre. Forskerne interviewede over 100 amerikanske journalister, fortrinsvis kendte mediefolk. Mere end 92 pct. nævnte spontant traditionelle journalistiske værdier som sandhed, at være fair og undgå interessekonflikter. Men seks ud af ti oplevede, at der var sket et skred i professionelle værdier og etik, og de var pessimistiske på journalistikkens vegne, fordi den er under konstant pres for at opfylde medievirksomhedernes økonomiske mål.

Tilsvarende viste en undersøgelse foretaget af Northwestern University's Readership Institute, at halvdelen af de ansatte på amerikanske aviser var utilfredse, fordi de manglede muligheder for professionel vækst og for at udføre deres arbejde i overensstemmelse med egne værdier og mål. Denne undersøgelse byggede på svar fra ca. 5.500 ansatte i alle afdelinger – altså ikke kun journalister - på 90 aviser.¹⁸

Gardner m.fl. foreslår journalister at søge forskellige former for alternativ beskæftigelse for at få et arbejde, der tilfredsstillende det grundlæggende journalistiske behov for at formidle sandheden til gavn for demokratiet i stedet for at fremme særinteresser. De skriver også, at kreative folk motiveres af tilfredsstillende ved at levere et godt arbejde, og at hvis en profession ikke kan tilbyde de kreative sådanne muligheder, vil den i længden tiltrække folk, som motiveres af penge eller magt frem for intellektuelle udfordringer.

Man kan også argumentere for, at journalister leverer mere og bedre arbejde, hvis de får lov at arbejde med historier, som de selv finder væsentlige, og at de vil være villige til at arbejde for en lavere løn, fordi arbejdet i sig selv er tilfredsstillende. Dette

¹⁷ AOL Time Warner: www.aoltime Warner.com

¹⁸ www.readership.org

er ikke en opfordring til underbetale journalister, men det er sandsynligt, at produktiviteten stiger, hvis journalister får mulighed for at arbejde med deres egne journalistiske ideer.¹⁹ Der findes en filosofi om journalistisk frihed kaldet "eksistentiel journalistik."

Den amerikanske journalist og professor John C. Merrill udgav i 1977 bogen *Existential Journalism*. Det var en periode, hvor få massemedier efterhånden kontrollerede nyhedsformidlingen i deres respektive områder, og konkurrencen var begrænset. Bogen blev genudgivet i 1996, hvor Internettet havde fået sit gennembrud. Den øgede konkurrence blandt medierne og overgangen fra massesamfund til et mere individualiseret videns- og drømmesamfund gør måske bogens ideer mere brugbare i dag, end da Merrill skrev bogen.²⁰

Det filosofiske grundlag for den eksistentielle journalist er beskrevet i værker af bl.a. Søren Kierkegaard, Karl Jaspers, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre og Albert Camus. Grundlæggende handler det om den holdning, som journalisten har til sit arbejde og ikke om en bestemt genre.

Der er tale om en meget humanistisk forståelse af journalisten som en person, som foruden tanke og fornuft, også bruger sine sanser, følelser og intuition i det journalistiske arbejde og lader sig lede af sine personlige værdier og holdninger. Den eksistentielle journalist mener, at fx intuition og følelser er nødvendige for at få et mere sandt og dækkende billede af den begivenhed eller person, som han beskriver. Når journalisten kombinerer tanker med sanser, følelser og intuition i sit arbejde, udfolder han sig kreativt,²¹ og hans arbejde er derfor forskelligt fra andre journalisters arbejde. Det er præget af hans person og er derfor subjektivt.

Nogle af landets mest respekterede journalister vedkender sig gerne, at det personlige engagement og de private oplevelser spiller en rolle for deres professionelle arbejde. Således skriver journalist Jørgen Flindt Pedersen i forordet til sin erindringsbog *Hjerteblod*:²²

Jeg har ikke ønsket alene at skrive om mit udadvendte virke, men om hvordan det såkaldt private væves ind i det professionelle liv.

Bestræbelsen har været at skildre, at ethvert liv har en begyndelse, som aldrig slutter, og at der også for et menneske, som er blevet kaldt gulddreng, og som tør betegne sit hidtidige liv som lykkeligt, har været mange korsveje. Og at der ind imellem kan være valgt den *mest bekvemme* i stedet for den *rigtige* vej.

Den, som jeg burde være gået. Ud fra de værdier, jeg havde taget med mig.

Det koster at leve op til sine principper. Men det koster endnu mere at lade være.

Nemlig hjerteblod.

¹⁹ Mogensen 2002.

²⁰For en introduktion til begrebet "drømmesamfund" se Rolf Jensen. For en introduktion til videnssamfund se fx Drucker samt Nonako.

²¹Dette minder meget om C. G. Jungs beskrivelse af det modne, skabende menneske. Se fx Jacobi.

²²Jørgen Flindt Pedersen har bl.a. arbejdet som tv-journalist i Danmarks Radio, været chefredaktør for dagbladet *Aktuelt* og direktør for TV 2. Han modtog Cavlingprisen i 1979 og var formand for Foreningen for Undersøgende Journalistik fra 2000.

Spørgsmålet er også, om man overhovedet kan tale om en ”objektiv journalistik”, således som idealet har været i slutningen af 1900-tallet. Rifkin minder om, at postmoderne intellektuelle afviser tanken om en fast og kendt virkelighed. Alene det at observere bringer iagttageren ind som deltager, hvilket påvirker resultaterne. Set ud fra en postmoderne tankegang er verden konstrueret af mennesker gennem de historier, vi bruger til at forklare den, og gennem vores valg af levevis. Virkeligheden er ikke noget, som er lagt foran os, men noget, vi skaber ved at tale om den. I den postmoderne verden er historier om muligt vigtigere end fakta og figurer.²³ Frihed er et must for den eksistentielle journalist. Frihed til at være kreativ, frihed til at forfølge sandheden, frihed til at realisere sine egne journalistiske drømme, frihed til at værne om sine egne værdier, frihed til at involvere sig, til at være forskellig fra andre og til at konkurrere. Den eksistentielle journalist skaber sig selv som journalist ved at handle. Han behersker som udgangspunkt håndværket og er fortrolig med de professionelle normer, men han vil gøre det endnu bedre. Han ønsker konstant at udvikle sig og afprøver hele tiden nye måder at udføre sit arbejde på. Han er hele tiden i bevægelse, og fordi han konstant udvikler sig, er han aldrig den samme. Denne holdning til journalistik kommer fx til udtryk i et interview, som fagbladet *Journalisten* i 2001 bragte med ledende redaktionschef ved *Jyllands-Posten*, Henrik Thomsen. Det var da femten år siden, han havde fået Cavling-prisen:

Henrik Thomsen kommer op fra sofaen og læner sig frem. For første gang i løbet af interviewet taler han af sig selv:

”Det handler om at få ”det kreative rum”, hvor der er plads til at realisere sine idéer. Det kreative rum er at få plads, tid og ressourcer, så du kan bevæge dig rundt.”(...)

JP-chefen kigger på uret. Han tænder stadig på at være journalist. Det har han altid gjort, også selvom han opnåede noget af det højeste, en journalist kan opnå, inden karrieren overhovedet var kommet i gang. Forklaringen er lige for:

”Jeg har hele tiden fået lov at lave det, jeg har lyst til. Jeg har fået lov at forfølge de drømme, jeg har haft. Jeg har fået plads.”²⁴

Eksistentiel journalistik er et opgør med den form for professionel journalistik,²⁵ som er upersonlig, tilpasser sig standardiserede formater og tilstræber objektivitet. Merrill sammenligner sådanne professionelle journalister med velfungerende robotter. Som modsætning er ”Existential journalism” bl.a. karakteriseret ved flg. punkter:

1. Filosofien lægger vægt på, at den eksistentielle journalist er en fri og ægte person - ikke bare et tandhjul i den upersonlige journalistmaskine. Han eller hun kan ikke bare skiftes ud med en anden journalist eller undværes.

²³Rifkin s. 191 - 194.

²⁴Moe nr. 8, 2001

²⁵Dette er ikke ment som et forslag om at nedlægge journalistuddannelserne. Tværtimod. Lige som en solodanser først må lære dansetrin og teknik, før hun kan gøre sin dans til en kunst, der afspejler hendes personlighed, så må en eksistentiel journalist først lære fagets håndværk og professionelle normer, før han/hun kan hæve sig op over det professionelle niveau. For en analyse af professionsbegrebet i relation til journalistik se fx Nete Nørgaard Kristensen.

2. Filosofien giver plads for det unikke ved den enkelte journalists individuelle eksistens og personlighed.
3. Filosofien foranlediger journalister til at udvikle deres integritet og individuelle personligheder og til at projektere deres personligheder ud i samfundet gennem deres journalistik.
4. Filosofien får dem til at gøre oprør mod at blive fortabte, anonyme funktionærer i journalistik.
5. En eksistentiel journalist forlanger frihed og påtager sig ansvaret for sine valg.²⁶

At skrive en artikel er en mulighed for at træde i karakter som individ. Opfindelsen af bogtrykkerkunsten gjorde forfatteren vigtig. Indtil da var de fleste forfattere anonyme, og manuskripter var et resultat af en kollektiv proces over lang tid. Anerkendelsen som forfatter hævede individet til en unik status, som adskilte ham eller hende fra den kollektive stemme i samfundet.²⁷

En af de første eksistentielle journalister var Daniel Defoe (1660-1731), der med livet som indsats kæmpede for ytringsfrihed og pressefrihed. Han var kritisk over for magthaverne i London på samme måde, som mange journalister, der i vort århundrede sætter livet på spil verden over for at afsløre magtmisbrug og korrupsion.²⁸ I forbindelse med omtale af en retssag, fortalte Defoe i 1713 sine læsere, hvorfor han ikke selv flygtede fra fængsel og gabestok, når han ragede uklar med magthaverne:²⁹

Intet andet end sandheden kan gøre mænd modige (...) Hvis en mand ikke er sikker på, at hans sag er rigtig, hans beskæftigelse med den retfærdig, hans hensigt ærlig, hans princip klart, er der ikke noget mærkeligt i, at han flygter; men hvis sandheden er hans fundament (...) kan hverken fængsel, gabestok, udhængning eller død forfærde ham.

Han var en af tidens få uafhængige journalister. Selv talte han om en journalistik, som skulle være kritisk og oplysende, blotte dårskab og løgn, bringe sandheden frem og klargøre de ledende principper.³⁰

Personlig etik

Journalister kan kun handle etisk, hvis de har frihed. Etikens ”bør” forudsætter, at man har et valg, og valg forudsætter frihed til at vælge. Tilsvarende kan en journalist kun have integritet i forbindelse med, at han eller hun vælger, handler og træffer

²⁶Merrill 1996 s. 31. Frit forkortet af mig.

²⁷Rifkin s. 205. Frit oversat af mig.

²⁸Se f.eks. <http://www.wan-press.org> eller <http://www.freemedia.at> eller <http://www.article19.org>. Andre relevante hjemmesider: Canadian Journalists for Free Expression: www.ifex.org, Committee to Protect Journalists: www.cpj.org, International Center for Journalists: www.icfj.org, International Federation of Journalists, IFJ: www.ifj.org, ICFJ International Journalists' Network: www.ijnet.org Reporters Committee for Freedom of the Press: www.rcfp.org.

²⁹West s. 199. Oversat af mig. Defoe udgav fra 1704-1713 bladet Review. Han skrev også reportagebøger og siden romaner, bl.a. bestselleren Robinson Crusoe. For en mere udførlig introduktion til Defoe se Mogensen 2000 s. 139 - 144.

³⁰Locke s. 16. Niels Henningsens forord til Lockes *Anden afhandling om styreformen*.

beslutninger. Den eksistentielle journalist er ansvarlig for sine valg og sine handlinger, for ansvar er uløseligt forbundet med frihed.

Merrill mener, at det er meningsløst at hænge et etisk regelsæt op på væggen, for etik skal være internaliseret i journalisten og guide hans handlinger. En journalist, som arbejder seriøst med etiske spørgsmål, gennemgår en moralsk udvikling, som har tre stadier:

1. På første stadium tager journalisten som en lægmand stilling ud fra en *instinktiv* fornemmelse for, hvad der er rigtigt.
2. På andet stadie tager journalisten stilling ud fra kendskab til, hvad der er *sædvane* blandt kolleger.
3. På tredje stadie tager journalisten *bevidst* stilling til, hvad der er rigtigt ud fra sine egne personlige overvejelser, som bl.a. bygger på et indgående kendskab til sædvane og på en instinktiv fornemmelse.

De fleste journalister træffer formentlig deres etiske afgørelser ud fra, hvad der er sædvane, men etiske diskussioner bliver først rigtig udfordrende og spændende på det tredje stadie.³¹ Days model bruges på tredje stadie.

I hjertet af enhver eksistentiel etik er personlig ægthed, integritet, ærlighed, interesse for frihed og accept af personligt ansvar. En journalist kan vælge at opføre sig uetisk, men ifølge Hazel Barnes, som har skrevet *An Existentialist Ethics*, så fravælger han eller hun dermed frihedens fordele. Både frihed og etik er nødvendig for at kunne realisere sig selv i et rigt og produktivt liv til glæde for såvel individ som samfund.³²

Individer udvikler sig i etisk forstand på samme måde, som de udvikler sig i fysisk og intellektuel forstand, så at lære at tage fornuftigt stilling til etiske spørgsmål er ikke gjort med at læse en lærebog. Teorien bør følges op af øvelse. Uanset hvilken etisk teori eller kombination af teorier, der hjælper journalister til at træffe beslutninger i moralske anliggender, så er der altid en mulighed for at blive endnu mere bevidst og dermed blive i stand til at træffe endnu bedre etiske beslutninger.³³

Frihed er en forudsætning for, at vi kan leve et liv i overensstemmelse med vore egne værdier og realiserer os selv, men frihed er også forbundet med angst. Den eksistentielle journalist må hele tiden leve med usikkerhed og skiftende situationer, som han selv skal tage stilling til. Jørgen Flindt Pedersen beskrev angsten i et interview i *Berlingske Tidende* i 2001, men sagde ved samme lejlighed:

Jeg ønsker ikke at lukke mig selv inde i en tryghed, der udelukker angst, fordi min kreativitet ofte vil ligge der, hvor jeg søger efter nye oplevelser, der hiver grundlaget væk under mig.³⁴

Mange anser det for lettere at tilpasse sig gruppenormer, selv om det sker på bekostning af det autentiske. De hurtige deadlines i forbindelse med online nyhedsformidling, ENG-reportager og direkte transmissioner i radio og tv medfører kortere tid til at overveje etiske spørgsmål. Det er nærliggende i den slags situationer

³¹Merrill i Gordon 1999 s. 6

³²Her gengivet fra Merrill i Gordon 1999 s. 22

³³Merrill i Gordon 1999 s. 24

³⁴Annelise Bistrup.

at følge fagets etiske retningslinjer eller sædvanen på arbejdspladsen i stedet for selvstændigt at tage stilling til de etiske spørgsmål i forbindelse med produktionen.³⁵ Det kan være svært at stå uden for fællesskabet på en journalistisk arbejdsplads, og det er heller ikke meningen. Den eksistentielle journalist involverer sig med hele sin personlighed, men han eller hun har mod til at forsvare sine etiske holdninger og til om nødvendigt at bryde med fællesskabet i stedet for at gå på kompromis med egne grundlæggende værdier. Den engagerede journalist har mulighed for at påvirke de etiske beslutninger på arbejdspladsen. Reuss beskriver journalistens ansvar i gruppen således:

Massemedierne skabes ved synergi. De er resultatet af kombinerede beslutninger og handlinger taget af mange mennesker - reportere, redaktører, producere, avisesdesignere, ledere - og resultatet er mere potent end summen af de involveredes individuelle beslutninger og handlinger. De kombinerede værdier hos mediefolkene og alle andre individer og grupper, som er involveret - leverandører og publikum, potentielle brugere og mediekritikere - gør resultatet endnu mere potent. Men basis for det hele er individuelle værdier. De kollektive beslutninger, som mænd og kvinder i nyheds- og underholdningsmedierne tager, bygger på deres individuelle værdier. Nogle gange er individets værdier i overensstemmelse med kollegernes og andre gange må de konkurrere med dem.³⁶

I en verden, hvor mediernes udbud er umuligt at overskue, vil mange nok fristes til at spørge som Merrill:

Hvorfor skal jeg som individ føle, at der er et etisk mandat til mig ? Hvis jeg gør det, skyldes det så mine kollegers forventninger eller kommer forventningerne fra det publikum, jeg tjener? Det er gode spørgsmål, som typisk undgås i lærebøger. Jeg er ikke sikker på, at jeg kan besvare dem.³⁷

Jeg mener, det etiske mandat er knyttet til menneskets evne til at filosofere over moral og handle derefter. Mennesket har fået en frihed og dermed også et ansvar. For at bruge et billede fra Bibelen: Da vi spiste af æblerne fra kundskabens træ, betød det et farvel til barndommens tryghed i paradiset have og starten på en ny tilværelse, hvor mennesket overtog ansvaret for sine egne handlinger. Det ansvar bør journalister ikke undslå sig, for uden professionel etik kan den frie og troværdige presse næppe overleve. Og uden personlig etik mister journalister - med Jørgen Flindt Pedersens billede - for meget hjerteblod.

Litteraturhenvisninger:

Beiter, Morten. (2001). "Magtens manual" i *Berlingske Tidende*, 2. del, 24. maj.
Bistrup, Annelise. (2001). "En eksplosion af angst". *Berlingske Tidende*, 20. maj, Magasin.

³⁵Frit fortalt fra Gordon 1999 s. 48

³⁶Reuss i Gordon 1999 s. 40 - 41. Frit oversat af mig.

³⁷Merrill i Gordon 1999 s. 53.

- Bungaard, Anders, samt Camilla Benfeldt Petersen, Eva Buxbom, Lasse Wischmann, Lau Stender Nielsen, Mille Bækkel Madsen og Simon Færch Hansen. (2001) *Eksistentiel Journalistik*. RUC-rapport, 2. semester. Vejleder: Kirsten Mogensen.
- Christiansen, Niels-Victor (2000): "Chefredaktør beskyldes for ulovlig børshandel", *Morgenavisen Jyllands-Posten*, Erhverv & Økonomi, 28. februar s. 7.
- Cunningham, Linda Grist. (2000) "Newsroom culture under the microscope". *The American Editor*, september, s. 12 - 14.
- Day, Louis A. (2000) *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies*. USA: Wadsworth. ISBN: 053456187x.
- Drucker, P. F. (1993). *Post-Capitalist Society*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Ellegaard, Lasse. (1998). *Efter Tryk - en opkomlings optegnelser 1968 - 98*. Viby: Centrum.
- Ellegaard, Lasse. (2000). *Verden er så stor, så stor... Artikler gennem 25 år*. Århus: Ajour.
- Gardner, Howard og Mihaly Csikszentmihalyi, William Damon. (2001) *Good Work. When Excellence and Ethics Meet*. New York: Basic Books.
- Gordon, David. A. & John Michael Kittross. (1999). *Controversies in media ethics*. Kommentarer af John C. Merrill og Carol Reuss. New York: Longman. ISBN:0-8013-3025-4.
- Hamilton, John Maxwell og George A. Krimsky (1996) *Hold the Press. The Inside Story on Newspapers*. USA: Louisiana State University Press. ISBN: 0-8071-2057-X.
- Heinemann, Tom. (2001). "Journalistikkens grænser". *Berlingske Tidende*, 24. maj.
- Jacobi, Jolande. (1987) *C. G. Jungs psykologi*. København: Gyldendal.
- Kristensen, Nete Nørgaard. (2000) "Journalistik som profession - om journalistens rolleplacering i et professions sociologisk perspektiv". *SEKVENs . Årbog for Fim- & Medievidenskab 2000* s. 159 - 184. København: Københavns Universitet. ISBN: 87-89505-23-9.
- Linsky, Marty (1997) *The View From the Top - Conversations with 14 people who will be running journalism organizations into the 21st century*, The Poynter Papers: No.10, The Poynter Institute for Media Studies. www.Poynter.org.
- Locke, John. (1690, 1996). *Anden afhandling om styreformen. Et essay om borgerstyrets sande oprindelse, rækkevidde og formål*. Frederiksberg: Det lille Forlag. ISBN:87-90030-52-4.
- Merrill, John C. (1997) *Journalism Ethics. Philosophical Foundations for News Media*. New York: St. Martin's Press. ISBN: 0-312-13899-7.
- Merrill, John C. (1977,1996) *Existential Journalism*. Ames: Iowa State University Press.
- Merrill, John Calhoun. (1974) *The imperative of Freedom – A Philosophy of Journalistic Authonomy*. New York: Hasting House.
- Moe, Jacob Berner. (2001). "Om at få plads", *Journalisten* nr. 8, s. 21-23.
- Moe, Jacob Berner (2001) "Et råb om refleksion", *Journalisten* nr. 10, s. 8 - 10.
- Mogensen, Kirsten. (2000) *Arven. Journalistikkens traditioner, normer og begreber*. København: Roskilde Universitetsforlag. ISBN: 87-7867-095-0.
- Mogensen, Kirsten. (2002) "News as a Commercial Product: Why Journalistic Freedom may be Good Business," in Biberman, Jerry (red.): *Business Research Yearbook*. USA. www.iabd.org.

- Nonaka, Ikujiro og Hirotaka Takeuchi. (1995). *The Knowledge-Creating Company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 0-19-509269-4.
- Nordicom Information* 1:2001. Sverige: Göteborg Universitet. ISSN 0349-5949.
- Pedersen, Jørgen Flindt. (2000). *Hjerteblood. Erindringer*. København: Gyldendals Bogklubber. ISBN: 87-00-67468-0.
- Programetiske retningslinjer, mego. Version 1, DR, november 2000.
<http://www.dr.dk/omdr/programetik/index.htm>
- Rasmussen, Poul Nyrup (2001). "The Space of Power". Manuskript til tale ved conference on Global Investigative Journalism, København, 26. april 2001.
- Rifkin, Jeremy. (2000). *The Age of Access. How the Shift from Ownership to Access is Transforming Capitalism*. England: Penguin Books.
- Rosenstiel, Tom og Amy Mitchell. (2001) *Before And After: How The War on Terrorism Has Changed The News Agenda, Network Television, June to October 2001*. New York: Columbia University Graduate School of Journalism. Internet kopi.
- Schollert, Peter. (2001) "Ord, overskud, overlevelse", *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 20. juni, Erhvervs-magasinet s. 3 - 5.
- Trads, David og Simon Andersen. (2000). "Forfatter i kritisk lys", *Morgenavisen Jyllands-Posten* 13. februar s. 6.
- West, Richard. (1997). *The Life & Strange Surprising Adventures of Daniel Defoe*. HarperCollins Publishers. ISBN: 0 00 255790 8.